

BIBLIA ÉS KULTÚRA

A gondolkodás komolyságának veszélyeztetése nélkül nem vitatható, hogy az európai kultúra a bibliai hagyományon alapul. De valljuk meg, efféle kockázatos vállalkozásba bocsátkozni nincs szükség, hiszen az elvilágiasodás következtében kultúránk alapjainak elismerése semmire sem kötelez. Az alig több, mint üres deklaráció, egy hajdanvolt történelmi eseménynek, a kereszténység fölvételének elismerése vagy általános, kézzelfogható következménnyel nem járó buzdítás a keresztény hit, a zsidó vallás tanításainak megszívlelésére, a korábbinál hívebb követésére. A végső kérdéseket homályban hagyó gondolkodás számára rejtély, hogyan állhatnak fenn ezek az alapok mindennapi személyes közreműködésünk hiányában, illetve miért nem keresi a modern ember következetesen kapcsolatát velük. Nem világos, miért maradhatnak megnyilvánulásaink valamelyest iselfogadhatók tüzetes ismeretük nélkül, és ha mégis keressük a kapcsolatot, mi okból nem találjuk.

Kultúránk, a modern, európai kezdeményezésű világcivilizáció a Biblia szellemi értékeire támaszkodva alakult ki, tehát mi, haszonélvezői — tudunk és beleegyezésünk nélkül is — a Biblia szellemi örökösei vagyunk. E könyveket azonban eredetileg nem modern civilizációnk lakói, hanem hívők, tanításait értő és elfogadó emberek számára írták. Sőt eleink is, akik a kereszténységet fölvtették, azt többnyire személyük szellemi-lelki megemlése tudatával tették, hiszen a civilizációs elidegenedés jelenségével nem számolva, akkoriban az európai kultúrát, a keresztény társadalmat egyszerűen hívő emberek közösségének tekintették. A modern ember viszont azért került olyan messze a társadalmát ma is fenntartó hagyománytól, mert léte szellemi alapjainak megértése és hozzáférhetővé válása végett nem csupán szellemi-lelki épülésére, a Biblia szövegének időtlen értésére lenne szükség. Azt is beláthatóvá kellene tenni számára, hogyan támaszkodik világa a hagyományra, vagyis a Biblia tanítását intellektuális eszközökkel civilizációs, fogyasztói mentalitásának színvonalára kellene leszívárogtatni.

A hagyomány ilyen irányú megközelítése révén az eddigi gyakorlattól eltérően tudatosul, hogy a Biblia nem kizárólag a vallás szent könyve. Mint gondolkodásunk egyetemes alapját a világi tudomány is sajátjának tekintheti, szellemi tartalmait a közvetlen vallási megfontoláson túl is érvényesítheti. Be kell látnunk, a Bibliában megtestesülő hagyomány eleve olyan mértékben hatja át a gondolkodás egészét, ahogyan a hagyomány tekintélyét intézményesen megerősítő középkor sem igényelte. Ezzel a fordulattal kapcsolatban akár az elvilágiasodás teljessé válásáról, akár a fundamentalizmus előretöréséről beszélni léleértés, az csak a világi és egyházi gondolkodás önkéntes egymásra találásaként értelmezhető.

Hogyan jellemezhető a Biblia eredeti értése és a ma időszerűvé váló értelmezése közti különbség? Az emberi teljesség, a hiteles gondolkodás és magatartás naiv, csak a kultúrtörténet kivételes pontján lehetséges értését olyan értelmezés váltja fel, amelyben - a szellemi tényezők teljes áttekinthetősége következtében — ez az igény bármikor és bárhol teljesülhet. A bibliai hagyomány története, az üdvtörténet Ábrahámától napjainkig annak belátásaként írható le, mennyire nem magától értetődően tartozik egymáshoz a dolgok világában megrekedő egyes ember és az őt Isten parancsainak követésére, a lét rendjének betartására, emberi rendeltetése betöltésére serkentő transzcendentális tapasztalat, kultúrtörténeti hagyomány. Továbbá annak tisztázását jelenti, milyen föltételeknek kell teljesülniük ahhoz, hogy

a személyes elszántság megléte esetén ember és hagyomány, illetve szellemi tapasztalat egymásra találjon.

A létre nyitott, a hallhatatlan lélekkel rendelkező egyes ember és az általa megszerzhető szellemi tapasztalat kapcsolódásának elemizetlenségét, a kultúrtörténeti állapot naivitását, de egyben ösképszerű tökéletességét a pátriárkák kiválasztottsága és igaz embersége jelzi. Alakjukban az egzisztenciális létre nyitottság és a kultúrtörténeti léttapasztalat képvisellete, a remegő teremtmény por és hamu volta, illetve az ember Isten képére teremtettségének eszméje kizárólag a személyes vállalás erejével, a szerencsés módon adott kultúrtörténeti föltételek szinte tudattalan érvényesülésével kapcsolódik össze. Amyira így van ez, hogy a pátriárkák történetében még a zsidó nép kiválasztottsága sem fogalmazódik meg egyértelműen. Ábrahám egyszerre a zsidó és minden, az igaz Istenben hívő nép atyja. Az egyetlen nép és minden hívő ember képviselőjének történelmi dilemmája nála nem rejt magában drámaiságot. Ezt majd csak az Istennek választott népével Mózes idejében kötött szövetsége fejezi ki. Hasonlóképpen azt is, hogy a patriarchális viszonyokból kilépve a nép nem minden tagja hajlandó elfogadni választottságát. A személyes egyistenhit, azaz a szellemi-kulturális értékek személyes képvisellete és a civilizáció, a termelés, a termékenység személytelen értékeinek hódoló, a szellemi tapasztalatot személytelen formában érvényesítő bálványimádás Mózes idején, valamint Kánaán földjén, mint árnyék a fényt, kíséri egymást. A szövetség eszméjében — a szellemi teljesítmény kulturális jellegét megtapasztaltatva — a pátriárkák igaz ember volta a nép egészére kiterjesztődik, bár a hivatásnak megfelelés a nép számára szinte elviselhetetlen terhet jelent.

Az Ószövetségben minden kétséget kizáróan az Istennek és igazságának a transzcendenciája, az ember és az Isten közötti határ áthághatatlansága áll előtérben. Hozzáteendő azonban, hogy a transzcendencia megsértésének tilalmát az igaz embernek a — személyesen vállalt büntudattal megalapozott arisztokratikus — felelősségtudata ellensúlyozza. Az Isten és az ember közötti viszony ridegsége nem jellemzi az Ószövetséget, e látszatot csupán a benne érvényesülő arisztokratikus szemlélet magától értetődő volta kelti. A királyság megalapításával, a próféták föllépésével az arisztokratikus beállítottság fokról fokra vesz magától értetődő voltából. Egyre nyilvánvalóbbá válik, hogy az ember mint a metafizikai határ inensző oldalán elhelyezkedő lény a maga erejéből nem képes megfelelni az istenarcúság követelményének, emberi rendeltetésének. A kultúrtörténetben rendelkezésére bocsátott szellemi tapasztalatok nem tekinthetők egyéni adottságának, bennük az isteni személy, a létigazság ereje és akarata mutatkozik meg. Föl kell ismernie, hogy az őt szerető Isten részt vesz egzisztenciális és kultúrtörténeti megpróbáltatásaiban. A transzcendencia önkényes áthágásának, az individuuum istenülésének lehetetlensége, téveszméjének elfogadhatatlansága ellenére az Isten megtestesülése által a határ mégis oldható: olyan közel állnak egymáshoz, hogy az emberről nem is lehet beszélni Isten nélkül.

A megtestesülés eszméje, az Istennek az ember egzisztenciális és kultúrtörténeti drámájában való részvétele az Ószövetség végkövetkeztetése volt, de egyben a zsidó kultúra felfüggesztődését, az isteni igazság világbeli érvényesítésének szünetelését is jelentette. Hiszen a civilizáció viszonyai az igaz ember föllépését, az igazság világbeli érvényesítését, a zsidó kultúra sajátos szerepének betöltését nem engedték meg, annak híján pedig a kultúra fenntartása elvtelen alkalmazkodás, a kiválasztottságeszme föladása lett volna. A megtestesülés mozzanata az isteni hozzájárulásra terelte a figyelmet, benne az egyén személyes lehetőségeit meghaladó és számára nem föltétlenül adódó szellemi tapasztalat fokozott előtérbe

kerülését kell látnunk. Ez a kultúrtörténeti magyarázata annak, hogy Jézus Krisztus minden népért, zsidóért és pogányért, minden emberért, igazért és bűnösért halt meg a kereszten, és ezért hirdették az apostolok az evangéliumot az embert a test, az anyag rabságában tartó civilizációk lakóinak is, az egész emberiségnek.

Jézus kereszthalála, a megváltás eseménye azonban nem az üdvtörténet végét, hanem az új szövetség kezdetét jelzi. Az evangélium megismerése és elfogadása nem vonta közvetlenül maga után a korábbi várakozások teljesülését, inkább a változó kultúrtörténeti helyzetnek megfelelő átfogóbb szellemi horizont kirajzolódásaként értelmezhető. A megtestesüléssel, az isteni személynek az emberi természetbe költözésével a kinyilatkoztatástörténet, a Szentírás lezárult. Az Újszövetség népe, a keresztény világ pedig az isteni igazságban részesülő és világbeli érvényesülésén fáradozó hívők közössége. Az egyház azonban — az ószövetség népéhez hasonlóan — máig ígéletben él, és várja Krisztus második eljövetelét, a történelem oly kívánatosnak gondolt végét.

Ahogy az egykori, az ó szövetséget Krisztus föllépésével meg kellett újítani, az új szövetség korában kialakult keresztény társadalmak szellemi horizontja sem volt teljes, végleges. Az Ószövetség szemléletmódját a kultúrtörténeti adottságok, a halhatatlan lelket betöltő szellemi tapasztalat *föltétlenségének arisztokratikus illúziója* tette viszonylagossá. Az Újszövetség esetében viszont annak veszélye áll fenn, hogy a kinyilatkoztatás korától távolodás, a létfelejtés mértékében polgárosult világunkban a transzcendentális tapasztalat, a hagyomány *szükségességének tudata* homályosul el.

Az Újszövetség története maga is két szakaszra bontható. Az üdvtörténetnek a kinyilatkoztatástörténet lezárulását követő első szakaszában, a középkorban a keresztény közösségnek, az európai kultúra vonzaskörében élő embereknek az isteni személy közvetítésével módjuk nyílik megtapasztalni, mik a keresztény kultúra kialakításának *föltételei*, hogyan vállalhatja valamely kultúrközösség civilizáció és kultúra, polgári és arisztokratikus szempont egybehangolásának feladatát, fogadhatja el Jézus Krisztus tanítását mint hitigazságot, vallási tanítást. A második szakaszban, az újkorban pedig e tapasztalat birtokában az igazságnak a civilizáció közegében való személyes érvényesítése, az igaz emberség keresztény kultúrán belüli megújítása révén lehetővé válik a bibliai hagyomány egyetemes szellemi-kulturális jelentőségét azon népekkel és személyekkel beláttatni, akik a keresztény vallást egyébként nem fogadták el.

A keresztény hitnek (és korábban a zsidó vallásnak) abban a sajátosságában, hogy az általa kapott történelmi ígélet szellemében túlmutat önmagán, és más térítő vallásokkal ellentétben az emberiség szellemi-lelki egységének megteremtését, vagyis nem csupán tanításának elterjesztését tekinti feladatának, kultúrtörténeti biztosítékát láthatjuk annak, hogy a kereszténység a kultúrák egymásra találását, egymást értését kezdeményezheti. Az újszövetség történetének korábbi szakaszán az a kérdés állt előtérben, hogy a keresztény tanítást mely népek, emberek és milyen módon, milyen kulturális-szellemi *föltételek* teljesülése esetén fogadták el. Ennek következtében a bibliai hagyomány önmagán túlmutató jellege többé vagy kevésbé elhomályosult, a hívő közösség, Krisztus misztikus teste, az egyház közvetlenül a jövőendő egység mintájának látszott, a krisztusi megváltás teljesülése bizonyos fokig a kereszténység más vallásokkal szembeni igazolásának tünt. Amilyen-mértékben azonban az emberiség szellemi-kulturális egységének belátása előtérbe kerül, mindinkább szükségesé válik kultúrtörténetileg mérlegelni a jelenben ránkáruló feladatot.

Így szóvá kell tenni, hogy az ószövetség kultúrtörténeti értelemben naiv állapotának

megszüntével az igaz ember szellemi-kulturális státusza, a benne kifejeződő emberi teljesség lehetetlenné vált. A Krisztus követését föltétlen céljának tekintő szent a teljességet csak a túlvilágon vélte elérhetőnek. Következésképp elhomályosult, hogy Krisztus nem e világból való országának e világon kell megvalósulnia, a keresztények közösségében pedig nem lehet minden további nélkül az Ország eljövételét látni, noha őket annak várása tartja össze. Homályban maradt továbbá az a kérdés, hogy bár Krisztus, a pogány-keresztények megváltója a zsidók által várt Messiás is, halálát mégsem lehet oly módon a messiási küldetés beteljesülésének tekinteni, ahogyan a pogányoknak a sötétségből kiemelése a keresztthalállal megtörtént. E küldetés csak Krisztus második eljövele alkalmával zárul le.

Jézus Krisztus, aki a egész emberiség megváltója, akinek evangéliumát tanítványai a törvényről nem tudó pogányok, és a hagyomány képviselőire nem képes polgárok számára is hirdették, a Biblia pátriárkáihoz, királyaihoz és prófétáihoz vagy Mózeshez hasonlóan igaz ember volt. Nemcsak a benne bízók megváltását, üdvözülését, hanem a Törvény, az Írás beteljesítését is szívén viselte. Ezért félrevezető az az elképzelés, amely az őskeresztények hitelesnek mondott Krisztus-követésével szemben a kereszténység államvallássá tételét, majd az arisztokratikus, feudális berendezkedés megszervezését a krisztusi tanítás elárulásának tünteti föl. Azt kell mondani, hogy a korlátolt polgári vallásosságot bíráló és a kereszténységet ironikusan a felszabadított rabszolgák vallásának nevező Nietzsche náluk inkább sejteti a kereszténység lényegét, jóllehet a polgári kor szellemi fogságában vallási intuíciónak alkalmas kifejtését tragikus módon nem találja.

A kereszténységet magának kisajátító, a transzcendentális tapasztalat személyes, kultúrtörténeti képviselőtől megfélelmező polgári vallásosságban a lét rendjétől eltávolodást kell látni. De annak jelenbeli, a horizontot kitöltő volta nem akasztja meg az üdvtörténet értelemteljesülési folyamatát. Szerepe az, hogy érzékeltesse a bibliai hagyomány közvetlen, szűken vallási, a kultúrtörténeti távlatokat szem előtt tévesztő elfogadásának elégtelenségét, illetve megmutassa az érvényesítése során szerzett kultúrtörténeti tapasztalat személyes belátásának szükségességét. Így válik lehetségessé, hogy a bibliai hagyomány, mint a kezdet kezdetén, ismét ne csupán a hívők zárt közösségének szóló hitigazságok teológiai kifejtése, hanem minden kultúra, vallás képviselőjét érintő kultúrtörténeti tapasztalat is legyen. Egy ilyen szemléletváltás mind az emberiség üdvözülése, mind pedig a polgári vallásosságba feledkező keresztény hit megújítása, az egyház szellemi-lelki elevenségének fenntartása szempontjából fontos.

A bibliai hagyomány jegyében létrejött, létünk alapjait képező kulturális eredmények, szellemi teljesítmények megvilágítása és gondolkodásunkban, magatartásunkban való megjelenítése ellensúlyozhatja a keresztény társadalom szemléletének egyoldalúságát, biztosíthatja a hagyomány személyes képviselőt. A polgári vallásosságban ugyanis elhomályosult Krisztus igaz ember, király, prófeta volta, és nem egészében realizálódott messiási szerepe, hiszen a polgár saját hitének kulturális összetevőit nem ismeri. Az újkort átfogó elvilágiasodás történelmi jelentőségét abban ismerhetjük föl, hogy a maga negatív módján, a vallási szempontnak a világi gondolkodásból való kiszorításával, a hagyomány — abszurd következményekre vezető — zárójelbe tételével kikényszeríti a Biblia kulturális szerepének belátását, és eképp hozzájárul a mélyen elásott, jórészt holt tőkének számító szellemi alapok érvényesítéséhez.

A vallási érzésben elhomályosult szellemi-kulturális alapok intellektuális megvilágítása, azaz a bibliai hagyomány világi oldalról való igazolása a bibliai igaz emberség, kivá-

lasztottság megújítását, egy bizonyos arisztokratikus értelmiségi álláspont fölvetését igényli. Az arisztokratikus értelmiségi Krisztust az Újszövetség szentjeivel ellentétben nem annyira üdvözítői, megváltói, mint messiási küldetésében követi, nem a lélek túlvilági üdvözülésének esélyeit, hanem a nem e világból való ország e világi eljövételének távlatait vizsgálja. Az arisztokratikus beállítottság, amely a keresztény társadalmak korábbi szakaszaiban a szellemi-kulturális vezetés szerepét betöltötte, amely a keresztény kultúra tényleges igényeit többé-kevésbé kielégítette, amelyet szellemi tekintélyével az egyház szentesített, föllépését nem kizárólag az igazság erejével, hanem személytelen intézmények segítségével is erősítette meg. Működését mint lényege szerint civilizációs intézményt a keresztény kultúra csupán megnemesítette, utólagosan megszentelte, és kulturális illetékessége az egyház szellemi tekintélyéhez képest korlátozott volt. Az Újszövetség látókörén belül gondolkodó, annak üdvtörténeti határait szem előtt tévesztő zárt keresztény társadalom (amely ugyanakkor az ószövetség népétől eltérően az egyetemesség programjának nevében kultúra és civilizáció konfliktusát, arisztokratikus és polgári nézőpont ellentétét magába fogadta) képtelen ezt az ellentétet kiegyenlíteni. Tökéletes harmonizálásának lehetősége akkor nyílik meg, amikor az igazság személyes, kulturális képviselőjének a bibliai pátriárkákat jellemző ösképszerű tökéletessége, a gondolkodás és a magatartás hitelessége, az igaz emberség programja a civilizáció differenciált világában is napirendre tűzhetővé válik.

Amikor az apostolok az evangéliumot a pogányoknak, vagyis a korabeli civilizáció polgárainak hirdetni kezdték, a bibliai hagyományt az — addig az igaz emberek szellemisége által meghatározott — választott nép körén kívül, a civilizáció világára is kiterjesztették. A polgárok megkeresztelésével azonban csak elkezdődött, de igazában nem történt meg a civilizáció bevonása a bibliai hagyomány körébe. Az Isten és a császár, a szellemi és a világi hatalom — mint Krisztus korában — a mai napig két különálló, tökéletesen nem egybehangolható tényezőként áll szemben egymással. Az Isten és a császár, a vallás, a művészet és a politika, szellemi és gyakorlati élet, vagyis kultúra és civilizáció viszonya a létező részleges és viszonylagos megoldások ellenére lényegében máig megoldatlan. Tulajdonképpen hiányzik a világos tudata annak, hogy a kultúra, a szellem, az arisztokratikus szempont elsőbbsége felel meg a teremtés rendjének. Csak e tudat kialakulása és harmonikus működése esetén mondhatjuk, hogy lezárult a civilizáció világának, a polgári világnak a bekapcsolása a bibliai hagyományba, hogy Isten országa eljött. A folyamat addig nem fejeződött be, a polgárok után magának a civilizációnak a megkereszteléséről addig nem beszélhetünk, amíg az Újszövetség második szakaszának jegyében meg nem történik a bibliai hagyomány elemző, intellektuális megvilágítása. Keretében az igaz ember szerepét megújító arisztokratikus értelmiségi kezdeményezi a kultúránkat szervező és az megtestesülés eszméjében kifejeződő szellemi tapasztalat ontikus-kultúrtörténeti számbavételét, és annak személyes képviselője révén lehetővé teszi a civilizáció struktúráinak, ennek a polgári létezésre rákövesedő nyomasztó tehernek az eltávolítását. Az arisztokratikus értelmiségi szemléletében kultúránk lehetőséget kap a civilizáció személytelen jelenségeinek a személyes léttapasztalattal való egybekapcsolására, a polgár illetőségét meghaladó feladatnak a megoldására.

A keresztény kultúra akkor léphet ki a polgári gondolkodást a dolgok mértékévé megtevő másodlagos elidegenedettségének, az elvilágiasodottságnak az állapotából, ha a megtestesülés-eszmét arisztokratikus-értelmiségi nézőpontból kultúrtörténetileg megvilágítjuk, azaz a polgár számára is érthetővé és gondolkodásunk mai rendjében érvényesíthetővé tesszük. A megtestesülés-eszmének, az Újszövetség eszméjének intellektuális megvilágítása

révén ugyanis beláthatóvá válik, hogy a világ okának tekintett Isten, a transzcendens személyes létigazság nem tőle elkülönülő személytelen hatalomként alakítja az ember sorsát. Ezt csak a bibliai hagyománytól még érintetlen civilizációk lakója gondolhatja. A kulturális beágyazottságával számolni képes polgár megérti, hogy a mindenható hatalom az ő esendő és törékeny emberi sorsában kultúrtörténetileg, tehát intellektuálisan megvilágítható módon vállal részt.

Bár a szabad akaratú rendelkező ember individuális létezéséhez az őt orientálni hivatott transzcendentális tapasztalat nem föltétlenül tartozik hozzá, a bibliai hagyomány örököse nem feledkezhet meg szükségességéről, mérték voltáról és a megszerzéséért, megtartásáért érzett felelősségéről. E belátás fényében kitűnik mennyire értelmetlen, ha az üdvtörténetbe bevont, de távlatait felfogni képtelen polgár Istenben csupán egzisztenciális kérdéseinek megoldóját, lelki szenzációinak megértőjét tiszteli. De kitűnik annak képtelensége is, hogy a polgár, ha fölfedezi Istenben az ő határok közé szorított létezésén túli szellemi-kulturális szerepkört, mint idegen hatalomtól elforduljon tőle. Hiszen egyáltalán nem szükségesszerű, hogy a mennyei Atya iránti gyermeki bizalom a hívő ember szellemi kiskorúságával társuljon. De az sem, hogy az elvékonyult, a polgár kulturálisan elszigetelt létezéséhez igazodott hit elégtelenségének megtapasztalása az igazság megtagadásához, az Atyába vetett bizalom megrendüléséhez vezessen. Miért volna lehetetlen, hogy az üdvtörténeti horizont tágulásának mértékében a szellemi nagykorúság és a lelki fogékonyság kielégítő módon egymásra találjon?

Az igazság megtagadásáért, a következményeként előálló kulturális rossz lelkiismeretért a felelősséget mindenki maga viseli, nem csökkenti azt a kultúrtörténeti föltételek mostohasága sem. De kedvezőbbé tételük, a szellemi tapasztalat egészének kultúrtörténeti számbavétele hozzájárulhat ahhoz, hogy felelősségével ki-ki minél nyilvánvalóbban szembesüljön, és a jelenleginél jobb esélyt kapjon vállalására, önmaga szellemi rehabilitálására. Amíg a kultúrtörténeti folyamat megvilágításáról nem gondoskodunk, bárki a lelkiismereti szabadság önértékes tudatával hárríthatja el a felelősséget, és igazolhatja maga meg mások előtt értelmetlen álláspontját. Ha viszont ez megtörtént, a döntések személyessége ugrásszerűen megnő, és elérhetővé válik, hogy a lelkiismereti szabadság ismét megfeleljen elnevezésének, tehát ne az legyen, amivé az elvilágiasodás folyamatának végeredményeként vált: a lelkiismeretlenség szabadsága. Ha szellemi kényelmességből megelégszünk a létfelejtő vállalásossággal, vagy magunkat a redukcionista tudomány szabályaihoz tartva, a szellemi tapasztalattal nem számolunk, azaz a megtestesülés kultúrtörténeti eseményét metafizikai elvontsággá silányítjuk, akkor megfosztjuk hatékonyságától, és az igazságtól elfordulásnak magunk is részeseivé válunk.

Az Ószövetség eredetileg a zsidó népnek íródott, és az Újszövetséggel együtt a keresztények szent könyve lett, a Biblia ugyanakkor minden emberhez, az egész emberiségnek szól. A hívők hiteles közössége mindig helyesen értette, de az általuk adott értelmezések — éppen azért, mert a hit szellemi-lelki magaslatán álló emberek írták, akik számára túl sok minden tűnt magától értetődőnek — nem fejtettek ki minden benne adott tartalmat. A Biblia valóban hiteles és egyetemes érvényű értelmezésére csak akkor vállalkozhatunk, ha a modern világcivilizáció különböző hagyományokkal rendelkező, hagyományait elfogadó vagy egészében elutasító polgárait igyekszünk szembesíteni civilizációjuk, kultúrájuk szellemi alapjaival, és a bibliai hagyományra támaszkodva ezen szembesítés szellemi föltételeinek megteremtését tűzzük ki célul.